

FORMS OF SCHOOL VIOLENCE - THEORETICAL APPROACHES

*Tatiana Matran, PhD., university lecturer
"Ion Creanga" State Pedagogical University*

FORMELE VIOLENȚEI ȘCOLARE – ABORDĂRI TEORETICE

*Tatiana Matran, drd., lector univ.,
Universitatea Pedagogică de Stat "Ion Creangă"
ORCID:0000-0003-0575-9852*

Abstract. *The analysis of the term violence should begin by defining its various forms, which will make it possible to achieve its scientific change. To understand the forms and effects of school violence, it is very important to study the representations of students, teachers and other adults. Experiences, visions and opinions related to violence are subjective. Thus, the specialists have developed over time various forms of violence.*

Key-words: *school violence, forms of violence, aggressivity.*

Orice analiză cuprinzătoare a violenței ar trebui să înceapă prin definirea diverselor sale

Forme, care vor face posibilă realizarea schimbării sale științifice. Organizația Mondială a Sănătății definește violența ca: utilizarea intenționată a fizicului, forță sau putere, reală sau sub formă de amenințări îndreptate împotriva propriei persoane, împotriva altei persoane, grup de persoane sau comunitate, ca rezultat sunt daunele corporale, moarte, daune psihologice, dizabilități de dezvoltare sau diverse fel de daune [12]. Conceptul folosit de Organizația Mondială a Sănătății, subliniază prevalența și comiterea efectivă a unui act de violență, indiferent de rezultatul acestuia.

Specificul violenței în școală constă în rolul jucat de funcționarea școlii ca instituție educativă în apariția majorității formelor de violență, inclusiv a celor invizibile. Astfel, raportul de putere instituit, regulamentele școlare, atitudinile ironice ale unor profesori, caracteristicile unor probe de evaluare, toate acestea reprezintă surse de violență. Unele surse ale violenței în mediul școlar sunt mai greu de identificat pentru că se regăsesc la nivelul relațiilor care se stabilesc între diferiți actori ai școlii, al modului de înțelegere și de raportare al acestora la valori și norme comune, la nivelul practicilor și al comunicării [1, 6, 8].

Pentru a înțelege formele și efectele violenței școlare este foarte importantă studierea reprezentărilor elevilor, profesorilor și altor adulți, deoarece experiențele, viziunile și opiniile legate de violență au un puternic caracter subiectiv.

Specialiștii au elaborat pe parcursul timpului diverse tipologii ale violenței. O parte dintre acestea pun în discuție faptul că există grade diferite de violență, care poate fi considerată ca un continuum, de la forme minore – împingere, bruscare, gesturi fizice, expresii verbale jignitoare – până la forme majore și chiar letale [2, 12].

Violența directă este definită drept comportamentul unei persoane îndreptat împotriva altei persoane, care în mod intenționat amenință, încearcă să producă sau produce rănierea fizică a acesteia. Violența indirectă se referă la situațiile în care agresorul se folosește de structura socială și de ceilalți pentru a prejudicia ținta, el nefiind implicat în mod direct (bârfe, răspândirea de zvonuri depreciative la adresa unei persoane, marginalizare socială). Există o mare probabilitate ca abuzatorul să treacă neobservat și să nu suporte consecințele comportamentului său [13].

Sociologul Johan Galtung a folosit termenul de „violență structurală” cu referire la violență ca parte constitutivă a sistemului social, care iese la lumină atunci când apar raporturi inegale de forță și, prin urmare, șanse inegale de viață [11].

Există o mare diversitate a formelor de violență ce se manifestă în mediul școlar: de la violență verbală (injurii, amenințări, jigniri) la violențele fizice (lovituri, încăierări), degradări ale bunurilor (scris pe pereți, geamuri sparte, mobilier deteriorat), refuzul de a lucra, absentism, perturbarea cursurilor și până la furturi, agresiuni cu arme, violențe sexuale, consum de droguri.

În funcție de planul de manifestare a abuzului, se pot distinge [12]:

- violența fizică, efectele căreia vizează atât sănătatea și integritatea corporală a victimei, cât și starea sa psihologică: imagine de sine negativă, teamă, depresie;
- violența verbală, psihologică, afectează în principal stima de sine: victimele se simt devalorizate, își pierd încrederea în posibilitățile proprii, devin anxioase (extrem de neliniștite și nesigure).

În funcție de ținta acțiunilor violente, violența se împarte în trei tipuri [6, 12]:

- violența față de sine: sinuciderea, abuzul și comportamentul autodistructiv (fizică, psihologică, privațiuni, neglijența față de sine);
- violența interpersonală: violență provocată de o altă persoană sau de un mic grup de indivizi (violența familială, de cuplu, comunitară - între persoane care nu sunt rude și care pot chiar să nu se cunoască);
- violența colectivă: violență provocată de grupuri mai mari, cum ar fi statele, grupurile organizate.

Organizația Mondială a Sănătății definește patru tipuri de abuz al copilului: abuzul emoțional, abuzul fizic, abuzul sexual și neglijarea. Aceste forme se suprapun, astfel încât abuzul sexual îl conține și pe cel fizic și emoțional, în timp ce abuzul fizic îl conține pe cel emoțional [13].

Abuz emoțional – acționare psihică asupra copilului, unică sau repetată, atitudine neglijentă sau ostilă, alte comportamente ale părinților sau îngrijitorilor, care provoacă unui copil deformări ale autoaprecierii, pierderea încrederii în sine și complică procesul de dezvoltare și socializare a copilului. Mai frecvent sunt întâlnite următoarele forme de abuz emoțional: respingerea, izolarea, terorizarea, coruperea, ignorarea [1, 8].

Neglijare – incapacitatea cronică a părintelui sau îngrijitorului de a satisface nevoile de bază ale copilului, precum hrana, îmbrăcămintea, adăpostul, îngrijirea medicală, oportunități educaționale, protecție și supraveghere. Cele mai grave forme de neglijare sunt [8]:

- neasigurarea unei alimentații adecvate nevoilor de dezvoltare ale copilului
- neasigurarea cu îmbrăcămintă adecvată
- dezinteres față de starea de sănătate a copilului
- locuință cu spațiu și igienă necorespunzătoare
- supraveghere insuficientă
- lipsă de preocupare pentru educația copilului - privarea copilului de afecțiune
- abandonul copilului

Abuz fizic – agresarea copilului în mod intenționat de către adultul în grija căruia se află, provocarea de leziuni sau otrăvirea copilului. Cel mai des, abuzul fizic presupune: bătăi cu mâna sau cu un obiect (furtun, cablu, vargă), aplicate pe oricare parte a corpului; scuturarea copilului; punerea copilului în genunchi; legarea copilului; lovirea copilului de obiecte; trasul de păr și de urechi; arderea sau otrăvirea lui, etc. [8, 9].

Pedeapsa corporală, deși în mod tradițional este percepută ca metodă de disciplinare, de asemenea constituie un abuz fizic.

Exploatarea prin muncă, definită de Organizația Internațională a Muncii ca „orice formă de muncă a copilului, de ale cărei beneficii profită un adult și care are drept consecință afectarea dezvoltării, educației și moralității copilului” este o altă formă de abuz fizic al copilului. Abuz sexual – antrenarea copilului într-o activitate, realizată cu intenția de a produce plăcere sau de a satisface nevoile unui adult sau ale unui alt copil, care, prin vârstă și dezvoltare, se află față de el într-o relație de răspundere, încredere sau putere [4, 7].

Abuzul sexual al copilului poate avea mai multe forme: abuzul sexual cu contact (cu sau fără penetrare); abuzul sexual fără contact (voyeurism, exhibiționism, implicarea copilului în producerea pornografiei, incitare la prostituție, hărțuire sexuală).

Ca formă a violenței școlare este și *bullying-ul*. Termenul „*bullying*” se folosește atunci când violența capătă un caracter sistematic și urmărește scopul de a întări puterea și autoritatea abuzatorului/ agresorului pe seama umilirii și devalorizării victimei în ochii proprii și în ochii celor din jur [1].

Bullying-ul se manifestă prin aplicarea repetată de către o persoană sau un grup de persoane a diverselor tipuri de violență și intimidare față de o persoană care nu se poate apăra. Bullying-ul întotdeauna urmărește scopul de a hărțui victima, de a-i provoca frică, a o demoraliza, umili, supune și se întâlnește în rândurile semenilor și adesea se manifestă din partea elevilor mai mari în relație cu elevii mai mici. De cele mai multe ori, bullying-ul este violența fizică și/ sau psihologică planificată conștient, care are loc pe parcursul unei perioade, întreruperea căreia necesită implicarea unor terțe persoane: director, profesori, alți angajați ai instituției, elevi, părinți, iar uneori și reprezentanți ai organelor de drept [1].

Legea Republicii Moldova privind prevenirea și combaterea violenței în familie definește următoarele tipuri de violență [13]:

- *violență fizică* - vătămare intenționată a integrității corporale ori a sănătății prin lovire, îmbrâncire, trântire, tragere de păr, înțepare, tăiere, ardere, strangulare, mușcare, în orice formă și de orice intensitate, prin otrăvire, intoxicare, alte acțiuni cu efect similar;

- *violență sexuală* - orice violență cu caracter sexual sau orice conduită sexuală ilegală în cadrul familiei sau în alte relații interpersonale, cum ar fi violul conjugal, interzicerea folosirii metodelor de contracepție, hărțuirea sexuală; orice conduită sexuală nedorită, impusă; obligarea practicării prostituției; orice comportament sexual ilegal în raport cu un membru de familie minor, inclusiv prin mângâieri, sărutări, pozare a copilului și prin alte atingeri nedorite cu tentă sexuală; alte acțiuni cu efect similar [10, 13];

- *violență psihologică* - impunere a voinței sau a controlului personal, provocare a stărilor de tensiune și de suferință psihică prin ofense, luare în derîdere, înjurare, insultare, poreclire, șantajare, distrugere demonstrativă a obiectelor, prin amenințări verbale, prin afișare ostentativă a armelor sau prin lovire a animalelor domestice; neglijare; implicare în viața personală; acte de gelozie; impunere a izolării prin detenție, inclusiv în locuința familială; izolare de familie, de comunitate, de prieteni; interzicere a realizării profesionale, interzicere a frecventării instituției de învățământ; deposedare de acte de identitate; privare intenționată de acces la informație; alte acțiuni cu efect similar [10];

- *violență spirituală* - subestimare sau diminuare a importanței satisfacerii necesităților moral-spirituale prin interzicere, limitare, ridiculizare, penalizare a aspirațiilor membrilor de familie, prin interzicere, limitare, luare în derîdere sau pedepsire a accesului la valorile culturale,

etnice, lingvistice sau religioase; impunere a unui sistem de valori personal inacceptabile; alte acțiuni cu efect similar sau cu repercusiuni similare;

- *violență economică* - privare de mijloace economice, inclusiv lipsire de mijloace de existență primară, cum ar fi hrană, medicamente, obiecte de primă necesitate; abuz de variate situații de superioritate pentru a sustrage bunurile persoanei; interzicere a dreptului de a poseda, folosi și dispune de bunurile comune; control inechitabil asupra bunurilor și resurselor comune; refuz de a susține familia; impunere la munci grele și nocive în detrimentul sănătății, inclusiv a unui membru de familie minor; alte acțiuni cu efect similar [10, 13].

Studiul Națiunilor Unite asupra violenței față de copii (2006) a identificat cinci locuri/ medii/ contexte unde copiii sunt abuzați: casa și familia, școala și alte medii educaționale, instituții și penitenciare, locul de lucru și comunitatea. Aceasta este situația constatată în diferite țări ale lumii. Fiind un fenomen multidimensional, violența necesită și o reacție multidisciplinară [10, 12].

La nivel internațional, lucrările de specialitate prezintă câteva tendințe în ceea ce privește formele de manifestare a violenței în școala contemporană [5, 11]:

- trecerea de la violența fizică, directă, vizibilă, la forme mai subtile, mascate sub forma unei violențe indirecte, situată la nivelul valorilor promovate, la nivelul tipurilor de relații din spațiul școlii și a impunerii unor anumite modele dorite de comportamente;
- creșterea cazurilor de violență care au ca fundament diferențele etnice, religioase, de statut social sau de gen;
- multiplicarea formelor de violență asupra profesorilor;
- creșterea numărului fenomenelor de violență gravă în școală, care intră sub incidența legii (crime, violuri, utilizarea armelor de foc) ca urmare a extinderii violenței din societate;
- răspândirea fenomenelor de violență din afara școlii sau din imediata apropiere a acesteia, la spațiul școlar propriu-zis.
- În contextul școlii, tipul cel mai răspândit de violență este cea interpersonală, care are loc în relațiile profesori – elevi și în relațiile dintre elevi și poate lua diverse forme [11, 13]:
- Violența fizică (bruscare, împingere, lovire, rănire)
- Violența psihologică / verbală (poreclire, tachinare, ironizare, imitare, amenințare, hărțuire, racket: stoarcere de bani prin intimidare și violență, extorsiune)
- Violența sexuală (viol, hărțuire) - Privațiuni și neglijarea
- Violența economică, formă care afectează bunurile materiale (distrugere de bunuri, furt).
 - Nicole Vettenburg (1999) consideră că există trei forme de violență în școli [5]:
- devianța tolerată sau violența juvenilă normală;
- violența socială, în care școala însăși este victima violenței manifestate în societate, la nivel general (acest lucru este adesea invocat pentru a elibera școala de orice responsabilitate);
- violența anti-școală (distrugerea echipamentelor, vandalism, insultă și agresivitate față de profesori).

În conformitate cu diferite studii, violența în școli este un tip particular de violență în instituții, care poate lua următoarele forme: pedeapsă fizică; restricție fizică; constrângere solitară și orice formă de izolare; obligația de a purta vestimentație distinctivă; restricții alimentare; restricții sau refuzul de a avea contacte cu membrii familiei sau cu prieteni; abuzul verbal și sarcasmul.

Abordările psihologice și cele medicale interpretează violența școlară ca pe un fenomen complex și patologic. În opoziție cu aceasta, abordarea sociologică susține că violența școlară este un fenomen normal. Conduitele, ce încalcă normele școlare, sunt inacceptabile, dar sunt forme

normale de comportament, în sensul că ele reprezintă încercări ale elevilor de a rezista și înfrunta circumstanțele școlare în care se află [2, 11].

În concluzie, fenomenul violenței școlare cu toate formele sale de manifestare, reprezintă un domeniu dificil de evaluat. Cert este că, indiferent de formele acesteia, fie fizică, psihologică, verbală, sexuală sau economică, violența rămâne a fi un fenomen alarmant, care pune în gardă atât comunitatea științifică, cât și cei din afara arealului științific, fiind astfel recunoscută ca problemă a întregului sistem educațional.

Bibliografie:

- ADĂSCĂLIȚĂ. V., JOSANU. R., MOLDOVANU. I., EPOIAN. T. *Prevenirea violenței în instituția de învățământ. Ghid metodologic*. Chișinău. 2017. 120 p.
- ALBU, E. *Manifestări tipice ale devierilor de comportament la elevii preadolescenți. Prevenire și terapie*. București, Editura Aramis Print SRL, 2002. 128p. ISBN 9738594049.
- COSMOVICI, A., IACOB, L., *Psihologia școlară*, Iași, Polirom, 2008. ISBN: 978-973-46-1071-8
- FERREOL, G., NECULAU, A. *Violența. Aspecte psihosociale*. Iași: Polirom, 2003. ISBN 973-681-261-8.
- Institutul de Științe ale educației UNICEF., *Violența în școală*. Buzău: Alpha MDN, 2006. ISBN (10) 973-7871-47-2 ; ISBN (13) 978-973-7871-47-3
- LIICEANU, A., *Violența umană: o neliniște a societății contemporane*, in Ferreol. G., Neculau, A. (coord.), *Violența - Aspecte psihosociale*, Editura Polirom. Iași. 2003. p.47-57. ISBN 973-681-261-8.
- MITROFAN. N., *Agresivitatea*, IN NECULAU, A.(coord.), *Psihologie socială*. Iași, Editura Polirom, 1996, p. 427-437. ISBN: 973-9248-07-1.
- NEAMȚU, C. *Devianța școlară. Ghid de intervenție în cazul problemelor de comportament ale elevilor*. Iași: Polirom, 2003. ISBN 973-681-403-3.
- SALAVASTRU, D. *Violența în mediul școlar*; în Ferreol, G.; Neculau, A., *Violența. Aspecte psihosociale*, Editura Polirom, Iași. 2003. ISBN 973-681-261-8.
- ȘOITU. L., HĂVĂRNEANU. C. *Agresivitatea în școală*, Iași. 2001. ISBN 973-611-168-7
- ELLIOTT, D.S., HAMBURG, B.A., WILLIAMS, K.R. *Violence in American schools: a new perspective*. Cambridge University Press, 1998. ISBN 0 521 644186.
- *Насилие и его влияние на здоровье. Доклад о ситуации в мире*. Под ред. Этьенна Г. Круга и др. Пер. с англ. М: Издательство «Весь Мир», 2003. 376 с. ISBN 5С7777С0225С2
- Material suport în domeniul activităților de prevenire a violenței față de copii pentru cadre didactice, psihologi școlari și specialiști din DRÎTS elaborat de Centrul de Informare și Documentare privind Drepturile Copilului.
https://drepturilecopilului.md/files/Material_suport_Fenomenul_violentei_fata_de_copii.pdf (vizitat 2021).